

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

СЕРІЯ: ПЕДАГОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

№ 53

ББК 68.68
З-41

Збірник наукових праць включено до переліку наукових фахових видань України:

у галузі "Педагогічні науки" – перелік № 4 (додаток до постанови президії ВАК України від 09.02.2000 № 2-02/2);

"Психологічні науки" – перелік № 8 (додаток до постанови президії ВАК України від 11.04.2001 № 5-05/4).

Свідоцтво про державну реєстрацію друковано-го засобу масової інформації КВ № 16330-4802ПР від 27.01.2010.

Рекомендовано до друку рішенням ученої ради Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького від 3.03.2010, протокол № 8.

Збірник наукових праць № 53. Серія: Педагогічні З-41 та психологічні науки / Державна прикордонна служба України, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького. – Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2010. – 265 с.

У збірнику наукових праць уміщено наукові публікації вчених та науково-педагогічного персоналу академії й інших навчальних закладів та наукових установ. Призначений для ознайомлення громадськості з результатами наукових досліджень. Розрахований на науковців, педагогів та тих, хто цікавиться питаннями науки. Електронну версію збірника розміщено за веб-адресою: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gom/index.html.

ББК 68.68
© Видавництво НАДПСУ, 2010

Редактор С. С. Кондратюк
Коректори: О. В. Коломійчук, І. М. Бабина
Комп'ютерна верстка С. І. Вальчук

Здано до набору 05.03.2010.
Підписано до друку 18.03.2010.
Формат 60x84/8. Гарнітура Arial. Тираж 100 прим.
Ум. друк. арк. 30,8. Обл.-вид. арк. 35,78.

Видавництво Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3010 від 22.10.2007. Зам. № 788

Редакційна колегія:

головний редактор – доктор педагогічних наук, професор Романишина Л. М.;

заступник головного редактора – кандидат педагогічних наук, професор Балашов В. О.;

відповідальний секретар – кандидат педагогічних наук, доцент Полюк В. С.;

члени редакційної колегії за галузевими напрямками досліджень:

педагогічні науки:

голова напрямку – доктор педагогічних наук, професор Грязнов І. О.;

секретар напрямку – кандидат педагогічних наук, доцент Морозов С. М.;

члени редакційної колегії напрямку:

доктор педагогічних наук, професор Галімов А. В.;
доктор педагогічних наук, професор Гушулей Й. М.;
доктор педагогічних наук, професор Поліщук В. А.;
доктор педагогічних наук, професор Руснак І. С.;

психологічні науки:

голова напрямку – доктор психологічних наук, професор Потапчук Є. М.;

секретар напрямку – кандидат психологічних наук, доцент Волобуєва О. Ф.;

члени редакційної колегії напрямку:

доктор психологічних наук, доцент Матеюк О. А.;
доктор психологічних наук, професор Москалець В. П.;
доктор психологічних наук, професор Сафін О. Д.;
доктор психологічних наук, професор Томчук М. І.

<i>Полюк В. С., Дяков С. І.</i> Комплексна методика тактико-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів інженерних військ в умовах інноваційних технологій.....	80
<i>Рабійчук Л. С., Бец І. О.</i> Структура діяльності викладача в навчальному процесі (у контексті науково-дослідної діяльності).....	84
<i>Рабійчук Л. С., Завідонова Н. І., Циганок З. А.</i> Шляхи активізації процесу навчання	88
<i>Радванський А. І., Діденко О. В.</i> Зміст, структура й особливості лінгвосоціокультурної компетентності майбутніх офіцерів-правоохоронців.....	91
<i>Райко В. В.</i> Визначення особливостей формування правової культури курсантів-прикордонників на різних курсах навчання.....	95
<i>Ребрина А. А.</i> Методологічні особливості організації змісту навчальної програми з фізичного виховання студентів спеціальності “маркетинг”	99
<i>Рембач О. О., Галатир І. А.</i> Формування професійної компетентності майбутніх військових фахівців у вищих навчальних закладах системи Міністерства внутрішніх справ	102
<i>Романишина Л. М., Хмеляр І. М., Лукащук М. М.</i> Тестовий контроль – один зі шляхів підвищення якості знань студентів.....	108
<i>Сопотницька О. В.</i> Особистісно орієнтоване навчання у підготовці майбутнього тренера	112
<i>Торган М. М.</i> Специфіка управлінської діяльності в освіті.....	115
<i>Торічний О. В.</i> Характеристика професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників.....	118
<i>Троцька О. С.</i> Система завдань екоетичного спрямування як засіб виховання старшокласників на засадах екологічної етики.....	123
<i>Тюріна В. О.</i> Розвиток корпоративної культури як фактор успішності управління структурними підрозділами органів внутрішніх справ України	128
<i>Фалинська З. З.</i> Основні тенденції організації та розвитку практичної підготовки соціальних педагогів у вищому навчальному закладі	131
<i>Федик О. Л., Полюк В. С.</i> Методична основа розвитку пізнавальної активності майбутніх офіцерів-прикордонників спеціалізації “офіцер тилу” та модель її розвитку при навчанні фахових дисциплін.....	134
<i>Ференчук Б. М.</i> Принцип технологічності та інноваційності вивчення фізіології людини в процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури	138
<i>Ходань О. Л.</i> Модель формування корпоративної культури майбутніх офіцерів та педагогічні умови її реалізації.....	141
<i>Шафранський В. В.</i> Компоненти, критерії та рівні готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності.....	145
<i>Ягупов В. В., Нога В. Ф.</i> Бар’єри спілкування між представниками різних національностей	149

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

<i>Баєрій Г. А.</i> Теоретичний аналіз професійної діяльності товарознавців у митній справі	153
<i>Бойчук І. І.</i> Психологічні умови здійснення успішного професійного становлення майбутніх учителів музики.....	158

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ТРЕНЕРА

УДК 796.071.4.001

О. В. Сопотницька

У національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті зазначено: “Головна мета української системи освіти – створити умови для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України...” [1, с. 31].

Освіта – основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору.

Оновлення національної освіти, на думку відомих науковців (І. Бех, А. Савченко, О. Пехота, С. Сисоєва), повинно здійснюватись на основі особистісного підходу [5].

Найбільш виразною ознакою українського освітнього сьогодення є вихід на цінності особистісно орієнтованої освіти. Це освітня технологія, головною метою якої є взаємний і плідний розвиток особистості педагога та його учнів на основі рівності у спілкуванні й партнерства в спільній діяльності. Особистісно орієнтоване навчання – це розвиток і саморозвиток особистості учня як суб’єкта пізнання, що надає йому можливість реалізувати себе в різних сферах творчої діяльності. Особистісно орієнтоване навчання – це таке навчання, центром якого є особистість дитини, її самобутність і самоцінність, суб’єктивний досвід кожного спочатку розкривається, а потім узгоджується зі змістом освіти (І. Якиманська). Особистісно орієнтований підхід поєднує навчання і виховання в єдиний процес допомоги, підтримки, соціально-педагогічного захисту розвитку дитини, підготовку її до життєтворчості. Основне завдання особистісно орієнтованого навчання – допомогти школяреві у визначенні свого ставлення до самого себе, інших людей, навколишнього світу, своєї професійної діяльності. Головним завданням є не вчити, а навчати вчитися [3].

Мета даної статті – проаналізувати особистісно орієнтований підхід викладача у підготовці майбутнього тренера.

Сучасні наукові підходи до визначення теоретико-методологічних основ особистісно-орієнтованої освіти (Ш. Амонашвілі, І. Бех, Є. Ільїн, О. Савченко, О. Сухомлинський, І. Якиманська) ґрунтуються на таких взаємопов’язаних положеннях:

кожен учень є унікальною та неповторною особистістю;

учень не стає особистістю під впливом навчання: він уже є нею до школи;

основне завдання школи полягає в озброєнні учня знаннями, вміннями та навичками та розвитку його індивідуальності, створенні найбільш сприятливих умов для розвитку його здібностей [4].

Сьогодні особистісна орієнтація освіти визначається пріоритетною у вітчизняній педагогічній науці та практиці й стосується усіх її структурних компонентів. Вагомий внесок у розроблення теорії та методології особистісно орієнтованого навчання і виховання учнів та студентів зробили сучасні вітчизняні вчені, психологи і педагоги Г. Бал, І. Бех, Г. Костюк, С. Максименко, В. Рибалко, В. Семиченко, В. Лозова, О. Пехота, С. Сисоєва, Н. Тарасевич, М. Чобітько, І. Зязюн та ін. Значний вплив на теорію і практику особистісно орієнтованої освіти в Україні мають дослідження у цій галузі російських учених (М. Берулава, І. Бестужев-Лада, Є. Бондаревська, І. Зимня, В. Зінченко, Н. Нікандров, І. Якиманська). Аналіз наукових джерел виявив, що проблема особистісно орієнтованого навчання у підготовці майбутнього тренера практично не висвітлена.

Особистісно орієнтовану професійну підготовку майбутніх тренерів можна розглядати як науково обґрунтовану систему суб’єкт-суб’єктної взаємодії студентів і професорсько-викладацького складу вищого навчального закладу, в основу побудови якої покладено принцип особистісного підходу і яка інформаційно навантажена за змістом, індивідуалізована за формою, інтенсивна в часовому вимірі [6].

Результатом і головною метою особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх тренерів є формування смислової парадигми особистості майбутнього фахівця фізичного виховання та спорту, яку можна розглядати як інтегральне особистісне утво-

рення особистості, що забезпечує її здатність до професійного самовизначення, професійної самоактуалізації та професійної самореалізації упродовж життя, здатність до неперервної фізкультурної освіти.

Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту включає три взаємопов'язані складові: професійну – спрямовану на підготовку майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до опанування професійних знань, виконання професійних функцій, володіння видами професійної діяльності в контексті особистісно орієнтованої парадигми освіти; особистісну – спрямовану на підготовку майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до професійного самовизначення, професійної самореалізації та професійної самоактуалізації упродовж життя; технологічну – спрямовану на формування її організаційно-методичних умов.

Структура професійної складової особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту включає такі компоненти: когнітивний, функціональний і діяльнісний. Когнітивний компонент відображає зміст професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту, функціональний – професійну підготовку майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до виконання професійних функцій, діяльнісний компонент – професійну підготовку майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до володіння видами професійної діяльності [6].

В умовах використання особистісно орієнтованих технологій навчання у підготовці майбутніх тренерів усі складові навчальної діяльності спрямовують на стимулювання та підтримання процесу самореалізації кожним студентом себе як особистості. При особистісно орієнтованому навчанні важливою умовою викладача є реалізація функції допомоги кожному студенту та індивідуального підходу до професійної діяльності майбутнього тренера і підтримки у вирішенні будь-яких складних завдань. Викладач забезпечує відповідність навчального процесу зі своєї дисципліни потребам конкретних студентів. Він управляє не студентом, а створенням умов для забезпечення самоуправління процесом з обраного виду спорту самим студентом. При цьому він намагається створити атмосферу доброзичливості і довіри, стимулюючи в кожного студента почуття задоволення від фізичного самовдосконалення, високих власних досягнень.

На конструктивному рівні викладач разом зі студентом визначають особистісну мету, а потім – зміст, вирішують спільними зусиллями всі проблеми. Обов'язковою вимогою є формування свідомого ставлення до фізичного самовдосконалення як умови високого рівня життєдіяльності та професійної реалізації (професійної надійності, професійного довголіття). Процес навчання для студента необхідно організувати від простого до складного, від пізнання до наслідування (копіювання) і далі – до творчих дій, самостійних занять. При цьому важливо допомогти студентові обрати свій темп навчання. Як зазначає І. Баженова: "Успіхи усіх складаються з успішного просування не

більшості, а кожного. Але кожний просувається індивідуально. Отже, кожний має право на свій темп, свій шлях і свій потенціал можливостей" [2, с. 21].

Одним із найважливіших чинників у підготовці майбутніх тренерів є спостереження за фізичним розвитком і спортивними досягненнями та формуванням у кожного студента професійних навичок до майбутньої професії, коли для викладача буде важливим визначити всі його невдачі або досягнення для допомоги, а не лише для оцінювання. Адже при особистісно орієнтованому навчанні викладач не рівняє всіх студентів під одну планку, а допомагає розвивати і зберігати індивідуальність кожного. Викладання та рівень навчальних завдань з обраної дисципліни мають бути доступними для кожного студента (відповідно до рівня підготовленості).

Під час конструювання і реалізації навчального процесу виявляється суб'єктний досвід кожного студента. Цього можна досягти тільки завдяки діяльності викладача, в основі якої – активний діалог, взаєморозуміння, які передбачають створення та забезпечення педагогом суб'єкт-суб'єктних взаємин. Взаєморозуміння передусім передбачає спілкування, співпрацю, рівність позицій. Через діалог студент здобуває не лише "готові" знання з основ теорії та методики, але і вчиться ставити запитання, шукати відповіді, визначити важливі для нього зв'язки між здоров'ям та працездатністю, між обраною дисципліною та успіхом у майбутній діяльності, робити та виправляти помилки.

Головним знаряддям у спілкуванні є похвала, заохочування до самостійності, підтримка, поради, прохання, пропозиція, гумор. Індивідуальна допомога студентам надається на практичних та на індивідуальних заняттях, під час яких викладач допомагає вирішувати питання з теорії, практики та методики викладання даної дисципліни.

Для реалізації суб'єкт-суб'єктних відносин викладач постійно:

забезпечує високий рівень активності спортсменів щодо спортивної діяльності (мотиваційна орієнтація, яка пов'язана з бажанням активно займатись обраним видом спорту);

перебуває в діалозі зі студентом (використовує словесні методи спортивної підготовки – розповідь, пояснення, лекція, бесіда, аналіз та обговорення);

підтримує інтерес (постановка проблемних запитань, зв'язок з практикою, порівняння наукових даних та життєвого досвіду студента, залучення студентів до активних наукових пошуків, яскравість та емоційність у подачі матеріалу, використовуючи ігровий, змагальний методи навчання, власний приклад здорового способу життя, особистих досягнень у спорті);

заохочує та підтримує ініціативність (сприяння вияву самостійності, пошуку власних варіантів вирішення навчальних завдань, надання можливості відстоювати власну точку зору);

виявляє зацікавленість студентом (урахування індивідуальних фізичних здібностей та особистісних досягнень кожного, прагнення адекватно оцінити його можливості);

створює сприятливі умови для роботи в колективі – атмосфера добра, віри та схвалення; доброзичливість і гуманне ставлення до кожного студента; готовність допомогати (ситуація успіху – навчання на рівні особистісних можливостей, в оптимальному темпі; вирішення складного завдання через поділ на систему доступних для певного студента завдань з фізичного виховання; схвалення позитивних результатів кожного; підтримка при виникненні труднощів);

допомагає, стимулюючи творчість, змоделювати для кожного стратегію досягнення успіху у спортивних досягненнях.

Підсумовуючи результати особистісно орієнтованого навчання у підготовці майбутніх тренерів, можна зробити висновок, що роль викладача полягає в спільному зі студентом визначенні його інтересів, цілей, можливостей і шляхів подолання перешкод, які заважають йому досягти високих результатів.

Список використаної літератури

1. Божко, І. В. Розвиток пізнавальної активності засобами особистісно орієнтованого навчання / І. В. Божко // Початкове навчання та виховання : науково-методичний журнал. – Харків, 2009. – № 16–18. – С. 31–38.

2. Борейко, Н. Ю. Роль викладача в особистісно орієнтованому процесі з фізичного виховання / Н. Ю. Борейко // Физическое воспитание и спорт в высших учебных заведениях. 3-я международная электронная научная конференция. – Харьков – Белгород – Красноярск, 2006. – С. 20–23.

3. Жидик, Л. Проблема особистісно зорієнтованого навчання в сучасній школі / Л. Жидик // Студентський науковий вісник Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. – Тернопіль : ТНПУ, 2007. – Вип. 14. – С. 122–124.

4. Кравченко, Г. Ю. Теоретико-методологічні основи особистісно орієнтованої освіти / Г. Ю. Кравченко // Початкове навчання та виховання. – Харків, 2005. – № 25. – С. 2–3.

5. Луценко, В. В. О. Сухомлинський і розвиток ідей особистісно орієнтованої освіти / В. В. Луценко // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка. Сер. Педагогічні науки / гол. ред. В. О. Пащенко. – Полтава : ПДПУ, 2005. – Вип. 5 (44). – С. 312–316.

6. Сущенко, Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук / Л. П. Сущенко. – К., 2003.

*Рецензент – доктор педагогічних наук,
професор Романишина Л. М.*